

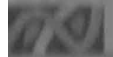

УКРАЇНЬСЬКА
АКАДЕМІЯ АКМЕОЛОГІЇ
Громадська організація

**СУЧАСНІ АКМЕОЛОГІЧНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ
ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ**

**СУЧАСНІ АКМЕОЛОГІЧНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ
ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ**

<http://acmeology.org.ua/>

УКРАЇНЬСЬКА
АКАДЕМІЯ АКМЕОЛОГІЇ
Громадська організація

СУЧАСНІ АКМЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ

Київ — 2016

УДК 37.013.42:37.091.12

ББК 74.00

С91

Затверджено до друку Президією Української академії акмеології
(протокол № 8 від 7 жовтня 2016 року)

Редколегія:

В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва, Я.С. Фруктова.

Рецензенти:

Вайнола Ренате Хейкїївна, професор кафедри соціальної педагогіки Національного університету імені М.П. Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор, «Відмінник освіти»;

Сейко Наталія Андріївна, проректор Житомирського державного університету імені Івана Франка, доктор педагогічних наук, професор.

**Сучасні акмеологічні дослідження: теоретико-методологічні
С91 та прикладні аспекти** : моногр. / редкол.: В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва,
Я.С. Фруктова. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — 912 с.
ISBN 978-617-658-019-5

Видання є спільним освітньо-науковим проектом Київського університету імені Бориса Грінченка та Української академії акмеології.

У монографії представлено авторські погляди сучасних науковців щодо акмеології як сфери наукової діяльності, розв'язання задач, пов'язаних з науковим розкриттям феноменології акме, подальшою розробкою теоретико-методологічних засад акмеології, визначенням її статусу в системі людинознавчих наук, вивченням загальних і окремих закономірностей досягнення акме, а також задач, що орієнтовані на розробку акмеологічних моделей професіоналізму для різних видів суспільно-корисної діяльності (педагогічної, медичної, військової тощо), акмеологічних технологій прогресивного розвитку як особистості, так і спільнот людей.

УДК 37.013.42:37.091.12

ББК 74.00

ISBN 978-617-658-019-5

© Автори публікацій, 2016

© ГО «Українська академія акмеології», 2016

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016

15. Професійна педагогічна освіта: акме-синергетичний підхід : монографія / За ред. О.А. Дубасенюк. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. — 389 с.
16. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти / Ю.М. Рашкевич. — Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2014. — 168 с.
17. Захарченко В.М. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / В.М. Захарченко, В.І. Луговий, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова [за ред. В.Г. Кременя]. — К. : ДП «НВЦ Пріоритети», 2014. — 120 с.
18. Русинова Е.Е. Акмеологический подход к формированию языковых компетенций обучаемых в системе непрерывного образования / Акмеология : науч.-прак. журнал. РАО, Межд. Академия акмеологических наук. — № 4 (32). — М., 2009. — С. 53–58.
19. Садовничий В.А. Пока не поздно. Уже опаздываем. Образование, которое мы можем потерять / В.А. Садовничий. — М. : МГУ, 2002. — С. 93.
20. Садовничий В.А. Традиции и современность / В.А. Садовничий // Высшее образование в России. — 2003. — № 1. — С. 11–18.
21. Соколова І.В. Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога: акмеологічне дослідження // Мат.-ли ІV міжнар. наук.-практ. конф. «Акмеологія — наука ХХІ століття», 30 травня 2014 р., м. Київ. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. — С. 312–322.
22. Соколова І.В. Професійна ідентифікація майбутнього вчителя / І.В. Соколова // Неперервна професійна освіта: теорія і практика : наук.-метод. журн. — К., 2012. — Вип. 3/4. — С. 40–46.
23. Соколова І.В. Акмеологічні знання, акмеологічний зміст, акмеологічна освітня програма: акмеологічний трикутник // Проблеми освіти : зб. наук. праць — Вип. 84. — Житомир; Київ, 2015. — С. 318–323.
24. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). — К. : ТОВ «ЦС», 2015. — 32 с.
25. CoRe Projects: Competences in Education and Recognition. — [online] — Available from: <http://www.core-project.eu/>
26. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). — К. : CS Ltd., 2015. — 32 p.
27. Tuning Guide to Formulating Degree Programme Profiles. — [online] — Available from: <http://core-project.eu/documents/Tuning%20G%20Formulating%20Degree%20PR4.pdf>

Желанова В.В.

СМИСЛОВА СФЕРА МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА У КОНТЕКСТІ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

У статті висвітлено основні положення акмеологічного підходу та представлено у його контексті смислову сферу майбутнього педагога. Розглянуто

структуру смислової сфери майбутнього педагога у площині структурно-функціонального підходу («за вертикаллю»), а саме: смислову установку, смислову диспозицію, особистісні цінності. Відповідно логіці динамічного підходу («за горизонталлю») подано процеси смислоутворення, смислоусвідомлення, смислосудівництва. Розкрито динаміку змін складників смислової сфери у форматі процесу смислогенезу. Показано смисловий потенціал технології контекстного навчання й наведено приклади певних смислотехнік.

Ключові слова: акмеологічний підхід, смисл, смислова сфера, професійні смисли майбутнього педагога, смислоутворення, смислоусвідомлення, смислосудівництво, смислогенез, смислотехніка.

В статье отражены основные положения акмеологического подхода и представлена в его контексте смысловая сфера будущего педагога. Рассмотрена структура смысловой сферы будущего педагога в плоскости структурно-функционального подхода («по вертикали»), а именно: смысловая установка, смысловая диспозиция, личностные ценности. Согласно логике динамического подхода («по горизонтали») представлены процессы смыслообразования, смыслоосознания, смыслостроительства. Раскрыто динамику изменений компонентов смысловой сферы в формате процесса смислогенеза. Показано смысловой потенциал технологии контекстного обучения и приведены примеры определенных смислотехник.

Ключевые слова: акмеологический подход, смысл, смысловая сфера, профессиональные смыслы будущего педагога, смыслообразование, смыслоосознание, смыслостроительство, смыслогенез, смислотехники.

In the article the main aspects of acmeological approach are presented and future teacher's semantic sphere in its context is determined. The structure of semantic sphere of future teachers according to the structural-functional approach ("vertical"), in particular, sense direction, sense disposition, personal values.

According to the logic of dynamic approach ("horizontal") the processes of sense formation, sense awareness, sense construction are presented. Dynamics of changes in semantic sphere in the context of the process of semantic genesis is discussed. Semantic potential of contextual studies and specific examples of sense technologies are shown.

Key words: acmeological approach, sense, semantic sphere, future teacher's professional semantics, sense formation, sense awareness, sense construction, semantic genesis, sense technologies.

Реалізація акмеологічного підходу є прогресивним й перспективним напрямом сучасної вищої освіти, оскільки процес акмеологізації суб'єктів освіти сприяє переходу ВНЗ із режиму функціонування у режим розвитку, тобто дозволяє об'єктивувати майбутньому фахівцю свій особистісний, суб'єктно-діяльнісний потенціал, потребу відбутися професійно.

Акмеологічний підхід був обґрунтований і розроблений у відносно новій галузі наукового знання — акмеології (К. Абульханова, О. Анісімов, О. Бодальов, А. Деркач, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна, І. Малафійк, В. Огнев'юк, Р. Пріма, С. Сисоева). Цей підхід має міждисциплінарну природу, тобто інтегрує знання із багатьох наук про людину (культурології, фізіології) й ґрунтується на загальнометодологічних принципах детермінізму, розвитку й гуманізму та конкретно-методологічних акмеологічних принципах, а саме: суб'єкта діяльності, життєдіяльності, потенційного й актуального, моделювання, оптимальності, операційно-технологічного, зворотного зв'язку.

Отже, у сучасній акмеології зазначений підхід трактується як основоположний принцип цілісного інтегративного дослідження особистості в єдності з внутрішніми та зовнішніми чинниками її розвитку: спадковістю, соціальним середовищем, діяльністю, соціальною суб'єктністю, що передбачає розгляд акмеологічних механізмів, закономірностей, траєкторій руху особистості до вершин свого розвитку [2, с. 409].

Тому у межах акмеологічного підходу особистість розглядається як система, а саме як суб'єкт діяльності й суб'єкт свого життя, й одним із завдань акмеології є з'ясування характеристик (якостей), які повинні бути сформовані у людини на різних етапах її розвитку і які можуть привести її до успіху. При цьому акмеологія прагне

виявити оптимальні конструкти якостей особистості відповідно до таких критеріїв, як ефективність діяльності, максимальна самореалізація особистості, досягнення особистістю найвищого рівня розвитку. Тобто акме-особистістю є особистість, яка мотивована до самопізнання, саморозвитку, самореалізації та усвідомлення себе суб'єктом самозмін на шляху до «акме».

Відомі наукові позиції, відповідно до яких вагомим компонентом структури акме-особистості є її смислова сфера як акме-якість, домінуюча у регуляції життєдіяльності людини (О. Бодальов, А. Деркач). Дещо іншим є підхід А. Ситнікова, який вважає смисли особистості критерієм її ефективної діяльності. Доречно нагадати відоме твердження В. Зінченка, що поняття «смысл» можна поставати в якості головного слова в психології [9]. Таким чином, важливим компонентом акмеологічного трактування особистості є її смислова сфера.

У контексті положень акмеологічного підходу варто звернути увагу на трактування смислів у площині їх рефлексивної детермінації (А. Карпов). У науковому обігу навіть з'явилося поняття «смысловая рефлексія» (Ю. Верхова). У дослідженні М. Марусинець обґрунтовано поняття «рефлексивно-смысловая позиція». Таким чином, зв'язок рефлексії й смислів є очевидним.

Додамо, що у контексті представленого дослідження вагомими є положення акмеологічного підходу щодо єдності особистісного й професійного саморозвитку (акме-орієнтований саморозвиток) майбутнього фахівця як суб'єкта професійної діяльності, а також позиції щодо логіки зазначеного процесу, який починається з професійного самопізнання й самовизначення та продовжується у професійній самореалізації та самоактуалізації. На думку О. Бодальова, часто «провісниками» великого «акме» у майбутньому є «**мікроакме**» на кожному етапі розвитку людини. При цьому найбільш сензитивним й ефективним щодо особистісного й професійного «акме» є період навчання у вишах [4].

Беручи до уваги зазначені позиції акмеологічного підходу, предметом нашої дослідницької уваги є смислова сфера майбутнього педагога як структурний і динамічний феномен.

Існує думка, що до наукового вжитку категорію «смысл» в її психолого-педагогічній інтерпретації увів Л. Виготський у процесі розробки проблеми співвідношення значення й смислу. Розв'язання цієї проблеми дозволило розкрити зміст переходу від внутрішнього плану до зовнішнього, охарактеризувати не лише структуру, але й психологічну сутність «шляху від мислення до мови» (Л. Виготський) як шляху втілення

внутрішньостислого смислу в зовнішньорозгорнену систему значення глибше зрозуміти екстеріо- й інтеріоризацію [6].

Подальшу розробку проблема смислу знайшла в дослідженнях О. Леонтьєва. Він вводить категорію «особистісний смисл», що виражає не ситуативний вибір семантичного поля, а інтегровану цілісність психічного. При цьому він вважає, що особистісні смисли відбивають мотиви, які породжуються чинними життєвими стосунками й відношеннями суб'єкта до усвідомлюваних об'єктивних явищ. Особистісний смисл, на думку О. Леонтьєва, є відношенням мотиву до мети, він має об'єктивну предметну сторону й характеризує унікальну суб'єктивність певного індивіда [12].

Ідеї Л. Виготського й О. Леонтьєва отримали конкретизацію в концепції *смислових утворень особистості* (О. Асмолов, Б. Братусь, В. Вілюнас, Є. Субботський та ін.), у межах якої були обґрунтовані поняття «*смислове утворення*» (В. Вілюнас), «*смислова установка*» (О. Асмолов), «*смислова сфера особистості*» (Б. Братусь). Проте є очевидним, що в більш узагальненому вигляді *смислова концепція особистості* була обґрунтована саме Д. Леонтьєвим [13].

Зазначимо, що сучасні дослідження смислової проблематики представлені такими провідними науковими напрямками:

- дослідження смислових установок (О. Асмолов);
- формування смислових утворень (Б. Братусь);
- обґрунтування смислової концепції особистості (Д. Леонтьєв);
- концепція смислової динаміки (Ф. Василюк);
- дослідження конкретних механізмів смислоутворення (О. Насиновська);
- дослідження порушень смислоутворення (Б. Братусь, Б. Зейгарник, Л. Цветкова);
- дослідження форм існування особистісних смислів у свідомості та самосвідомості (В. Столін);
- аналіз зв'язку смислових утворень з емоційними явищами (В. Вілюнас);
- вивчення смислових аспектів вольової регуляції (В. Іванніков);
- розгляд усіх сучасних понять і категорій педагогіки та психології крізь призму їхнього смислового «наповнення» в межах нового наукового напрямку — «*смислової дидактики*» (І. Абакумова, П. Єрмаков, В. Фоменко).

Беручи до уваги дослідження зазначених учених та ураховуючи наші наукові позиції, ми наполягаємо, що саме поняття «*смислова сфера особистості*» як «...особливим чином організована сукупність

смислових утворень (структур) і зв'язків між ними, що забезпечують смислову регуляцію цілісної життєдіяльності суб'єкта у всіх її аспектах» [13, с. 154] є узагальненим у нашому дослідженні.

Зауважимо, що смислові аспекти дослідження ми висвітлюємо в контексті розуміння смислу, що подано у студіях Д. Леонтьєва. На його думку, *смисл* — це суб'єктивна значущість об'єктів і явищ дійсності, що виявляється у двох формах: 1) в емоційному забарвленні образів сприйняття й уявлень цих об'єктів і явищ; 2) у розумінні (інтерпретації) суб'єктом їх ролі й місця у своїй життєдіяльності — у задоволенні певних потреб, у реалізації тих або тих мотивів, цінностей тощо [13, с. 423–424]. При цьому головним змістом смислу вважається значення, що розуміється.

Надзвичайно важливими для нас є певні *характерні особливості смислу*, що також були обґрунтовані Д. Леонтьєвим. Це такі:

1. Смисл породжується реальними стосунками, що зв'язують суб'єкта з об'єктивною дійсністю.

2. Безпосереднім джерелом смислоутворення є потреби й мотиви особистості.

3. Смисл характеризується дієвістю.

4. Смислові утворення не існують ізольовано, а утворюють єдину систему.

5. Смисли породжуються й змінюються в діяльності, у якій лише й реалізуються реальні життєві стосунки суб'єкта [13, с. 123–124].

Деяко інше розуміння смислів спостерігаємо у *смисловій дидактиці*. Відповідно до її положень *смисл* розглядається як завдання, мета, цілепокладання; у змісті навчального процесу — як особлива форма культури, як «відкристалізовані смисли» (О. Леонтьєв); у динаміці навчального процесу — як переживання його учасників: викладачів і студентів, як «синхронізація смислових полів», як спрямована смислова трансляція, що ініціює смислоутворення студентів (І. Абакумова) [1].

Значущими для нас є ідеї Д. Леонтьєва щодо *структури смислової сфери особистості*, яка представлена такими складниками: особистісний смисл, смислова установка, мотив, смислова диспозиція, смисловий конструкт, особистісні цінності.

Розглянуті складники смислової сфери належать до трьох рівнів організації, а саме:

1) рівня структур, що безпосередньо включені в регуляцію процесів діяльності й психічного віддзеркалення (особистісний смисл і смислова установка);

2) рівня структур, що відповідальні за смислоутворення й безпосередньо впливають на структури першого рівня (мотив, смислова диспозиція й смисловий конструкт);

3) рівня вищих смислів; до яких належать особистісні цінності, що є незмінними й стійкими протягом усього життя [13].

Зазначимо, що особистісний смисл, смислова установка, смислоутворювальні мотиви є *ситуативними, нестійкими*. Вони складаються й функціонують лише в межах конкретної, окремо взятої діяльності, вихід їх за межі цієї діяльності й набуття стійкості означає трансформацію їх в інші, *стійкі* структури. Такими є смислові конструкти, смислові диспозиції, особистісні цінності, що мають транситуативний, «наддіяльнісний характер», тобто вони стійкі, стабільні, «надситуативні». Цей підхід до смислової сфери особистості є *структурно-функційним*.

Додамо, що існує також і *динамічний підхід*. Науковці (О. Асмолов, Б. Братусь) пропонують розрізняти «велику» й «малу» динаміку смислових утворень. Під «*великою динамікою*» розвитку смислових утворень розуміють процеси народження й зміни смислових утворень особистості в ході життя людини, у ході зміни різних видів діяльності [3, с. 38]. Під «*малою динамікою*» розвитку смислових утворень розуміються процеси породження й трансформації смислових утворень у ході тієї або тієї діяльності [3, с. 39]. З погляду динамічного аналізу смислової сфери й смислової регуляції особистості відомі три види смислових процесів: смислоутворення, смислоусвідомлення, смисlobудівництво.

Сутність *смислоутворення* полягає в підключенні нових об'єктів (явищ) до існуючої низки або системи смислових зв'язків, у результаті чого ці об'єкти (явища) набувають нового змісту, а смислова система поширюється на нові об'єкти (явища). Смислоутворення реалізується як «процес поширення смислу від провідних, змістотвірних «ядерних» смислових структур до приватних, периферійних, похідних у конкретній ситуації діяльності, що розгортається» [13, с. 255].

Доречно звернути увагу, що *смислоусвідомлення* здійснюється через два процеси: усвідомлення смислових структур і усвідомлення смислових зв'язків. Тобто смислоусвідомлення пов'язане з рефлексивною роботою свідомості, що спрямована не стільки на себе, скільки на світ й полягає в розв'язанні особливих завдань, а саме: 1) завдань пізнання реальності (що все є?); 2) завдань на смисл, на відкриття смислу (що це є для мене?) (О. Леонтьєв) [12, с. 184].

Результатом усвідомлення смислових зв'язків або розв'язання завдань на смисл є вербалізація смислу, тобто його втілення в певних значеннях, що переводить смисл на новий рівень функціонування. При цьому Д. Леонтьєв виділяє основні способи перетворення смислу при його вербалізації: смисл отримує причинне пояснення; смисл набуває певного обсягу, тобто обмежується певними рамками; смисл набуває стабільності, якість індивідуального соціального чинника. У відношенні до предметного змісту смислу відбувається розширення контексту, а його осмислення — за допомогою усвідомлення смислових зв'язків у напрямі «від частини до цілого» і за допомогою підключення нових смислових контекстів.

Нарешті, процеси *смисlobудівництва* відповідно до смислової концепції Д. Леонтьєва опосередковані «особливим рухом свідомості», її «особливою внутрішньою діяльністю» (її можливо вважати рефлексією) й спрямовані на порівняння, супідрядність і впорядкування стосунків суб'єкта зі світом, зокрема шляхом творчої перебудови колишніх зв'язків. Процеси смисlobудівництва можуть породжуватися трьома класами ситуацій: критичними життєвими ситуаціями, що виникають при розузгодженні життєвих відносин і смислових структур особистості; особистісними вкладками значущих інших; зіткненням з художньо-відображеною реальністю в мистецтві, де механізмом смислоутворення є художнє переживання [13].

Беручи до уваги наведені думки щодо структури й динаміки смислової сфери особистості, зазначимо, що у представленому дослідженні смислова сфера майбутніх педагогів розглядається у форматі майбутньої професійної діяльності — смислового ставлення до неї. Отже, ми визначаємо *смисли майбутніх педагогів* як суб'єктивну значущість об'єктів і явищ професійної діяльності, що виражається в ціннісному ставленні до майбутньої професії, розумінні свого місця в ній, а також у реалізації певних мотивів, потреб.

Надамо графічне втілення структури смислової сфери майбутніх педагогів у форматі *структурно-функційного* та *динамічного підходів* на рис. 1. Є характерним, що за «вертикаллю» у смисловій сфері майбутніх педагогів значущими є і ситуативні, і стійкі смислові утворення особистості: смислова установка, смислова диспозиція та особистісні цінності.

Смислова установка, за визначенням Д. Леонтьєва, є складником виконавчих механізмів діяльності, що відбиває в собі життєвий смисл об'єктів і явищ дійсності, на які ця діяльність спрямована, і феноменологічно виявляється в різних формах впливу на протікання актуальної

Рис. 1. Структура смислової сфери майбутнього педагога

діяльності [13, с. 184]. Цей вплив може зводитися до однієї із 4-х форм стабілізувальний вплив, перешкоджальний вплив, відхиляючий вплив і дезорганізуючий вплив. У дослідженнях О. Асмолова *смислова установка* пов'язується з *особистісним смислом*. На думку науковця, вона є формою виразу особистісного смислу у вигляді готовності до здійснення певним чином спрямованої діяльності [3, с. 184]. Саме це визначення смислової установки є узasadненим у представленому дослідженні. Отже, наведені наукові підходи дають підставу вважати, що смислова установка майбутнього педагога складається й функціонує в межах конкретної окремо взятої діяльності. Вона ситуативна й не є інваріантним утворенням.

Смислову диспозицію визначають як ставлення до об'єктів і явищ дійсності, що має для суб'єкта стійкий життєвий смисл, яке консервується у формі фіксованої установки й проявляється в ефектах особистісно-смислової й установочно-смислової регуляції, не пов'язаної з мотивом актуальної діяльності [13, с. 213]. Тобто смислова диспозиція є наддіяльнісним утворенням, у якому виокремлюється змістовна сторона, що розкривається через ставлення особистості; і динамічна сторона, що ґрунтується на понятті фіксованої смислової установки, що є близькою до поняття «професійна установка». Цю проблему досліджено у студіях А. Маркової, яка розуміє професійну установку

як прагнення оволодіти професією, отримати спеціальну підготовку, домогтися в ній успіху, певного соціального статусу [14]. Отже, беручи до уваги зазначене, можемо вважати, що смислова диспозиція майбутнього вчителя початкових класів інтегрує смислове ставлення до майбутньої професії, а також педагогічну установку (фіксовану установку) й пов'язана з осмисленістю знань, з умінням зробити свій смисловий вибір, з розумінням свого місця у професії.

Саме смислові диспозиції породжують *особистісні цінності*, які є вищим утворенням в ієрархії складників смислової сфери особистості й становлять, за визначенням Д. Леонтьєва, «консервовані» відношення зі світом, узагальнені й перероблені сукупним досвідом соціальної групи. Вони асимілюються у структуру особистості й у подальшому своєму функціонуванні практично не залежать від ситуативних чинників [13, с. 226].

З огляду наведеного трактування особистісних цінностей є очевидною їхня «законсервованість», тобто стійкість і «відрефлексованість», пов'язана з інтеріоризацією загальних соціальних цінностей. При цьому особистісні цінності мають двояку сутність. Існує думка Н. Журавльової, відповідно до якої, з одного боку, особистісні цінності — це відносини, які мають структурувальну функцію, що є смисловим регулятором поведінки; а з іншого — цінності стоять в одному ряду з потребами й мотивами, ставлячи ціннісні утворення, які мають спонукальну силу, тобто вони володіють орієнтаційною та мотиваційною функціями. Проте останній умовивід є сумнівним, оскільки ототожнювати особистісні цінності з мотивами та потребами вважаємо неможливим. У цьому твердженні ми ґрунтуємося на позиції Д. Леонтьєва щодо співвідношення особистісних цінностей і потреб, відповідно до якої для людини з домінантною ціннісною регуляцією більш значуща соціальна ідентичність, вона схильна розглядати інтереси своєї соціальної групи як свої. «Людина з домінантною потребнісною регуляцією буде більшою мірою підпорядковувати поведінку своїм миттєвим бажанням, буде мало рахуватися з оточуючими, мало враховувати віддалені наслідки своїх вчинків і рішень» [13, с. 296].

Вагомим для нас є питання щодо з'ясування *типів і класифікацій особистісних цінностей*, що порушено у студіях Л. Кравченко, Г. Олпорта, М. Рокіча, І. Сеніна, В. Тугаринова, В. Франкла. Не заперечуючи значущість наукових підходів цих науковців, ми узasadнюємося на позиції М. Рокіча, який вважає, що існує два види цінностей: *термінальні цінності* (цінності-цілі) та *інструментальні цінності* (цінності-засоби) і що набір цих цінностей у будь-якої людини залишається

незмінним, змінюється лише їхня ієрархія [17]. Ґрунтовною є також ідея диференціації цінностей відповідно до певних життєвих сфер І. Сеніна, який виділив вісім термінальних цінностей у п'яти життєвих сферах: професійному житті, навчанні й освіті, сімейному житті, суспільному житті, захопленнях [16].

Отже, беручи до відома розглянуті вище позиції, ми пов'язуємо особистісні цінності майбутнього педагога (у форматі складника смислової сфери особистості) з майбутньою професійною діяльністю й відносимо їх до термінальних цінностей, що реалізуються у професійному житті. Базуючись на положенні, що особистісними цінностями стають ті смисли, по відношенню до яких суб'єкт самовизначився (Г. Будінайте, Т. Корнилова), ми наполягаємо, що професійні цінності набувають статусу особистісних, коли ставлення до майбутньої професії стає смисловим. У цьому випадку ми будемо їх трактувати як професійно-особистісні цінності, що містять ціннісне ставлення до себе як майбутнього вчителя, майбутньої професії, до особистості учня, до спілкування з ним.

За «горизонталлю» смислова сфера майбутніх педагогів пов'язана зі смислоутворенням, смислоусвідомленням та смислобудівництвом у «малій динаміці», оскільки зазначені смислові процеси відбуваються у процесі конкретних видів діяльності в межах навчання у ВНЗ. Конкретизуємо, що смислоутворення ототожнюється нами з появою смислових новоутворень. При цьому ми звертаємося до класичних «зон розвитку» (Л. Виготський) та відомої психологічної послідовності «входження в зону розвитку — зона актуального розвитку — зона найближчого розвитку — зона саморозвитку», що є детермінантами в тенденціях смислоутворення. Смислоусвідомлення та смислобудівництво майбутніх педагогів є вербалізацією смислу та його рефлексією.

Варто відмітити, що динаміку певних змін у розвитку смислової сфери ми обґрунтовуємо у межах процесу смислогенезу. Звернемо увагу на те, що морфологія поняття смислогенез має коріння «генез» (від грец. *genesis*, що в перекладі означає походження, зародження, виникнення). Семантично близьким до нього є вже укорінені в науці поняття «персоногенез» (О. Асмолов), «професіогенез» (А. Деркач). Отже, зазначений динамічний процес відбиває певні зміни в розвитку смислової сфери майбутнього педагога. З'ясуємо його сутність.

Смислогенез — відносно нове поняття, що прийшло в педагогіку й психологію з філософії (А. Пилипенко). Його психолого-педагогічну інтерпретацію подано в дослідженні І. Колесникової [11]. Відмітимо,

що вагомість цього процесу є очевидною. Оскільки саме смисли підпорядковують собі інші життєві прояви особистості (О. Леонтьєв). Цієї ж позиції дотримується І. Колесникова, яка доводить, що саме смислогенез є внутрішнім механізмом розвитку особистості, тим внутрішнім стрижнем, навколо якого виникає нова впорядкованість і внутрішнього світу, і навколишньої дійсності, з якою пов'язана людина [11].

Зауважимо, що процес смислогенезу ґрунтується на синтезі *структурно-функціонального* та *динамічного* підходів, оскільки мова йде про «малу» динаміку виникнення й розвитку певних смислових утворень, що складають смислову сферу майбутнього фахівця. Ми, ґрунтуючись на положеннях І. Колесникової [11], трактуємо смислогенез майбутніх педагогів як низку послідовних трансформацій складників смислової сфери, пов'язаних з постійним породженням й оновленням смислової сфери.

Розвиток смислової сфери має *циклічний характер*, при цьому кожен цикл смислогенезу характеризується двома етапами: *еволюційним* і *критичним*, які супроводжуються відповідно процесами *ієрархізації* й *денерархізації* елементів смислової структури. До того ж процес смислогенезу пов'язаний з динамічними смисловими процесами *смислоутворення, смислоусвідомлення, смислобудівництва*.

Звернемо увагу на те, що у процесі смислогенезу проявляється *діадність смислу, що реалізується в його континуумній динаміці* від мінімального до максимального насичення, а саме: від смислу, що становиться, — до того, що став, від невизначеного смислу — до певного, кристалізованого у формі ціннісного ставлення; від смислу, що досягається, — до досягнутого (І. Абакумова) [1]. При цьому динаміка смислового розвитку породжує постійну взаємодію між ситуативними смисловими проявами й тими смисловими структурами, що претендують на статус стійких. Смисловий розвиток особистості відповідає логіці *від одиничного до загального*.

Вагомим для розуміння сутності смислогенезу є положення щодо *прояву смислів*. На думку І. Абакумової, цей процес проходять чотири стадії, а саме: смислову дивергенцію; розкриття смислу, тобто його розуміння; реалізацію смислу (подію); переживання смислу (смисловий слід) [1].

Отже, смислогенез майбутніх педагогів здійснюється в кількох напрямках, а саме:

— *трансформація ситуативних смислових структур* (особистісний смисл, смислова установка, смислоутворювальні мотиви) у *стійкі* (смислові конструкти, смислові диспозиції, особистісні цінності);

— «смилонасичення» від мінімального до максимального стану на підставі «уточнення й розширення» (В. Зінченко);

— ієрархізація смислів, їх «кристалізація» (О. Леонтьєв);

— зміна динамічних смислових процесів у послідовності: *смилоутворення, смислоусвідомлення, смислосбудівництво*.

Отже, ураховуючи окреслені позиції, розглянемо детальніше динаміку змін, які відбуваються у смисловій сфері відповідно до певних етапів професійної підготовки майбутнього педагога.

Ураховуючи зазначені позиції, розглянемо детальніше сутність етапів процесу смислогенезу.

I етап — *адаптивний* (навчальна діяльність академічного типу, семіотична навчальна модель, перший курс навчання у ВНЗ).

На цьому етапі переважають *ситуативні смислові структури* (смилоутворювальні мотиви, особистісні смисли, смислові установки), тобто професійні смисли ще є *ситуативними* й проявляються в межах конкретної ситуації. Загалом у процесі навчальної діяльності академічного типу відбувається «насичення» свідомості студента особистісними смислами в контексті майбутньої професії. Смилова динаміка пов'язана з процесом *смилоутворення*, тобто переходом із потенційного, невербалізованого смислу в актуалізований смисл, спрямований на формування смислової установки, потреби особистості в саморозумінні як майбутнього вчителя початкових класів. Прояв смислів пов'язаний зі *смиловою дивергенцією*.

II етап — *професійно-імітаційний* (квазіпрофесійна діяльність, імітаційна навчальна модель, другий та третій курс навчання у ВНЗ).

У межах цього етапу відбувається «уточнення й розширення» смислів (В. Зінченко), а саме перехід від безпосередньо-емоційного смислового сприйняття до вербалізації смислів, підняття їх до рефлексивно-аналітичного та пізнавально-оцінного рівня. Смилові утворення особистості піднімаються до того рівня, коли базова система смислів уже представлена у свідомості студента достатньо цілісно й він може співвіднести певні ситуації та завдання, пов'язані з моделюванням контексту майбутньої професії зі своїм смисловим полем та своїми смисловими пріоритетами, тобто відбувається актуалізація смислових структур «Я» при осмисленні суб'єктом професійної ситуації. Тобто динамічний процес *смилоутворення* поширюється процесом *смилоусвідомлення*, а саме з'являється осмисленість знань, розуміння свого місця у професії, уміння зробити свій смисловий вибір, але поки що в певних ситуаціях. На цьому етапі відбувається розкриття, розуміння смислу.

III етап — *професійний* (навчально-професійна діяльність, соціальна навчальна модель, четвертий курс навчання у ВНЗ).

Цей етап змінює попередні «*еволюційні*» і є «*критичним*». Оскільки відбувається вичерпання вже актуалізованих смислів, їх дискредитація в контексті протиріч, виявлених суб'єктом (І. Семенов), і з'являються нові смисли, а саме *нестійкі ситуативні* (смилова установка) змінюються *стійкими* (смилова диспозиція, смисловий конструкт) *смиловими структурами*, що пов'язані зі стійким смисловим ставленням особистості до майбутньої професійної діяльності, умінням зробити свій смисловий вибір, але вже не в певній ситуації, а в межах професійної діяльності в усій її багатогранності. Тобто відбувається процес *смилобудівництва*, що є пріоритетним динамічним смисловим процесом на цьому етапі та який відбиває нове осмислення студентом майбутньої професії й самого себе в ній. До того ж стійке смислове ставлення до майбутньої професії доповнюється смисловим ставленням до особистості школяра. Прояви смислу пов'язані з *реалізацією смислу в певних подіях*, а також *його переживанням*, яке є *смиловим слідом* (за І. Абакумовою).

Отже, динаміка смислової сфери майбутніх педагогів проходить шлях від смислоутворення, смислонасичення, актуалізації смислів у певних ситуаціях до актуалізації смислів у форматі професійної діяльності, їх *ієрархізації та «кристалізації»* (О. Леонтьєв).

Останнім часом спостерігаються **спроби «технологізувати»** процес формування смислової сфери майбутнього педагога [7]. На нашу думку, ефективною в цьому сенсі є технологія контекстного навчання, що передбачає використання певного педагогічного інструментарію контекстної спрямованості, який ґрунтується на моделюванні у процесі підготовки фахівця контексту майбутньої професійної діяльності. Зазначений інструментарій містить імітаційні та неімітаційні форми організації навчання, тобто відповідно ті, що базуються на імітаційних (узадають на моделюванні середовища, певної ситуації діяльності) або неімітаційних (відсутнє моделювання предмета навчання) методах навчання.

Отже, розглянемо неімітаційні форми організації навчання, якими є лекційні заняття. Зауважимо, що лекція контекстного типу має свої особливості й переваги, що відрізняють її від традиційної лекції. Отже, провідна перевага лекції контекстного типу полягає в її професійній орієнтації, в активній участі студентів у процесі навчання, а також у пріоритеті колективних форм роботи.

Різновиди лекцій контекстного типу розроблені А. Вербицьким. У нашому дослідженні ми їх розглядаємо в модифікованому вигляді й обґрунтовуємо вагомість та доцільність запровадження в технології

контекстного навчання рефлексивно зорієнтованої лекції. Отже, надамо алгоритм зазначеної лекції: поглинання студентів у проблему лекції через поглинання «у себе»; з'ясування причин певних протиріч, ускладнень; «встановлення меж» знання й незнання; сумісна критика певних позицій, їх корекція; визначення певних шляхів розв'язання проблеми (пошук «нової норми»); перепроєктування дії; вихід з рефлексії в діяльність; ускладнення діяльності (актуальне й можливе); аналіз ступеня розв'язання проблеми через Я-висловлювання; визначення подальших перспектив засобами рефлексивно-антиципаційного механізму

Таким чином, урахувавши рефлексивну детермінацію смислів, ми вважаємо, що такі лекції будуть сприяти формуванню смислової сфери майбутнього педагога, зокрема смислового ставлення до майбутньої професії й особистості учня.

У педагогічному інструментарії технології контекстного навчання особливе місце посідають імітаційні форми організації навчання, що базуються на активній навчально-пізнавальній діяльності, у якій студент отримує можливість освоєння цілісної професійної діяльності або великих фрагментів у процесі її імітації. Своєю чергою імітаційні форми організації навчання поділяються на ігрові й неігрові. Уточнимо, що в неігрових формах навчання імітується переважно лише якийсь бік предмета навчання. Ігрові ж форми навчання будуються на його імітації у вигляді гри за певними правилами. Саме такою є контекстна ділова гра. Відмітимо, що вона є однією з базових форм контекстного навчання й квазіпрофесійної діяльності, має очевидні переваги, а саме: дає змогу максимально наблизити навчальний процес до професійної діяльності, урахувати реалії сучасної школи; студент у спеціально створених умовах «проживає» різноманітні ситуації, має можливість реалізувати свою смислову позицію, здійснити свій смисловий вибір.

Далі розглянемо неігрові імітаційні форми організації контекстного навчання, якими є аналіз педагогічних ситуацій та розв'язання педагогічних задач. Відзначимо, що наявність реальної виробничої ситуації створює і предметний виробничо-технологічний контекст, і соціально-особистісний контекст майбутньої професії. Тут можна говорити про моделювання, яке майже точно відтворює вихідну систему-прототип. Аналізована ситуація — це реальний випадок з виробничої практики, а не умовне навчальне завдання. У форматі проблеми нашого дослідження ми заострюємо увагу саме на рефлексивному осмисленні ситуації, оскільки саме це сприяє ототожненню, ідентифікації себе з майбутньою професією. Загалом цей метод належить до квазіпрофесійної діяльності студентів, навчальною за формою й професійною за змістом.

Зазначимо, що до наукового обігу нами введено та обґрунтовано поняття педагогічної задачі контекстної спрямованості, у якій засобами моделювання предметного та соціального контексту відтворюється зміст майбутньої професійної діяльності та здійснюється загальний і професійний розвиток особистості майбутнього фахівця. Різновидом цих задач є задачі смислової спрямованості, що сприяють професійному смислоутворенню та дозволяють студентів здійснити смисловий вибір.

Підкреслимо, що розглянуті вище організаційні форми контекстного навчання як ґрунтовні складники педагогічного інструментарію контекстного навчання базуються на використанні методів двостороннього представлення матеріалу, якими є дискусія, діалог, полілог, а також на методі інтроспекції.

Наведемо приклади певних *смислотехнік*.

Використання текстів, які виявляють смисл. Відомий медіа-психолог О. Проніна, обґрунтовуючи переваги використання цієї *смислотехнології*, уводить в аналіз механізму впливу тексту на особистість поняття «*трансцензусу*», що відбиває той безпосередній момент, коли інформація виводиться суб'єктом на ціннісно-смисловий рівень і стає особистісною або відторгається через її відчужений характер від цієї людини [15]. У процесі використання цієї *смислотехнології* відбувається «насичення» свідомості студента особистісними смислами, формується його «смислове поле». Прикладом таких текстів можуть бути так звані ситуації-антиподи про позитивного і негативного вчителя.

Педагогічна ситуація № 1

Перший клас. Урок рідної мови. Сергій дуже збуджений, веселий. Увага на уроці відсутня, мої неодноразові традиційні зауваження не дають позитивного результату, хлопчик заважає іншим дітям. Я роздратована. Думаю: «Поставити його в кут чи ні?» І строго звертаюся до хлопчика: «Сергію! Встань! Вийди сюди!» (Поки він іде — змінюється в обличчі, дивиться на мене з переляком). У цей момент мені стало якось недобре: «Що ж я зробила? Якщо я його ображу, завтра він до школи не захоче йти!» Підійшов до мене й дивиться в очі. Ми дивимося один на одного мовчки. І ми один одного зрозуміли. А це — головне. Усе інше приходить саме по собі. Я звертаюся до дітей, імпровізую: «Діти! Сергій хоче нагадати нам про те, як необхідно сидіти на уроках мови. Давай, Сергію, допоможи мені». Потім уже звертаюся до всього класу: «Сядьте, як Сергій нам радить». Клас притих. Сергій теж сидить тихо. Урок продовжується. Сергій уважно й радісно працює разом з усіма.

Педагогічна ситуація № 2

Іде урок у першому класі. Учителька питає: «Діти, перед вами дві картинки. На одній — легкова машина, на іншій — вантажна. Скажіть, як називаються марки цих машин?» Тут же злітають руки. Піднімається один хлопчисько: «Маргарито Петрівно, а який двигун стоїть на цих машинах — карбюраторний чи дизельний?» На вчительку було шкода дивитися, її обличчя покрилося плямами: «Питання ставлю я, а ти повинен відповідати на них. Якщо не знаєш, то не піднімай руку!»

У процесі їх безпосередньо емоційного смислового сприйняття відбувається «синхронізація смислових полів» студента й «позитивного» вчителя та відторгнення моделі поведінки «негативного» вчителя. Відбувається *смислоутворення*, тобто смисл з потенційного, невербалізованого переходить в актуалізований смисл.

Додамо, що такі «ситуації-антиподи» надають студенту кілька альтернатив, тобто можливість здійснити *вибір* на підставі своїх *смислових переваг*. До того ж зміна *альтернатив* є поширеною *смислотехнікою* (Ф. Василюк) [5]. При цьому є вагомим погляд Ф. Василюка щодо сутності *вибору особистості*, який, на думку науковця, характеризується такими рисами:

1. Вибір можливий лише у внутрішньому складному світі.
2. Альтернативи, між якими відбувається вибір, — не операції, не засоби дії, що ведуть до однієї мети, а різні життєві відносини, «окремі діяльності» (термінологія О. Леонтьєва).

3. Вибір є активною дією студента, а не пасивною реакцією.

4. Підставою вибору не може бути сила спонукання як така [5].

Отже, беручи до відома ці положення, ми наполягаємо, що студент здійснює свій смисловий вибір на підставі своїх мотивів, цінностей, смислових орієнтирів і вибирає діяльність учителя, реалізуючи при цьому свою суб'єкту позицію.

Зазначимо, що при використанні педагогічної ситуації як *методу навчання*, а також аспекту певних смислотехнологій, ми пропонуємо таку *схему* роботи з нею: сприйняття ситуації; інтерпретація та розуміння; прийняття або неприйняття (збіг — розбіжність із цінностями особистості, ідентифікація); вироблення ставлення до ситуації, надання їй особистісного смислу; інтеріоризація ситуації або її неприйняття.

Виходячи з цього, вважаємо доцільним використання вправ перцептивної спрямованості, які сприятимуть формуванню адекватного сприйняття та розуміння особистості відповідно до її вікових особливостей, а також ціннісно-смислового ставлення до неї. Наведемо приклади.

1. Схарактеризуйте особистість учня за фотографією (перцептивний тренінг за В. Кан-Каликом).

2. Визначте емоційний стан за фотографіями, на яких зображено різні емоційні стани дитини, а саме: задоволення, збентеження при труднощах, стан емоційного конфлікту, збудження, невдачі, хитрощі тощо.

3. Схарактеризуйте учнів за допомогою фотографій та спеціального тексту, що можливо змінювати й додавати до знімків.

4. На основі розглянутих фотографій дітей вивчіть їхні емоційні реакції й для з'ясування переживань дітей емоційно ідентифікуйте себе з ними.

5. Далі пропонуються завдання, що містять вагомий потенціал щодо усвідомлення мотивів вибору професії, розуміння її призначення в суспільстві, професійної ідентичності, смислового ставлення до професії.

6. Напишіть твори-есе на теми:

- Що мене приваблює в моїй майбутній професії?;

- У чому я вбачаю смисл моєї майбутньої професії?;

- Як стати вчителем, якого чекають у школі?;

- Яким я уявляю процес самопізнання?;

- Мій професійно-освітній маршрут.

7. Складіть ескіз майбутнього «Яким я буду вчителем».

8. Наведіть приклади суджень відомих педагогів, які відбивають мотиви вибору професії, смислове ставлення до неї.

Таким чином, реалізація акмеологічного підходу є перспективним напрямом професійної підготовки майбутніх педагогів у ВНЗ. Ґрунтуючись на позиціях зазначеного підходу, ми розглядаємо смислову сферу майбутнього педагога у єдності її особистісних і професійних аспектів. При цьому в її структурі «за вертикаллю» виокремлюються смислова установка, смислові диспозиції, професійні цінності. Динаміка смислової сфери майбутніх педагогів «за горизонталлю» у форматі процесу смислогенезу проходить шлях від смислоутворення, смислонасищення, актуалізації смислів у певних ситуаціях до актуалізації смислів у форматі професійної діяльності, їх ієрархізації та «кристалізації». Тобто формування професійних смислів є вагомим компонентом акмеорієнтованого розвитку майбутнього педагога. Зазначені у представленій статті позиції є ґрунтовними у процесі розробки системи умов у межах акмеологічного середовища, які будуть сприяти ефективності процесу формування смислової сфери майбутнього педагога на шляху до свого професійно-особистісного акме. Цей аспект дослідження буде предметом наших подальших наукових розвідок.

ДЖЕРЕЛА

1. Абакумова И.В. Обучение и смысл: смыслообразование в учебном процессе : монография / И.В. Абакумова. — Ростов н/Д. : Изд-во Ростов. ун-та, 2003. — 480 с.
2. Акмеология : учебник / К.А. Абульханова, О.С. Анисимов, В.Г. Асеев и др. ; под общ. ред. А.А. Деркача ; Междунар. акмеол. ин-т. — М. : Изд-во РАГС, 2002. — 681 с. : табл.
3. Асмолов А.Г. Психология личности / А.Г. Асмолов. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1990. — 336 с.
4. Бодалёв А.А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения. — М. : Флинта: Наука, 1998. — 168 с.
5. Василюк Ф.Е. Психология выбора / Ф.Е. Василюк // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии / под ред. Д.А. Леонтьева, В.Г. Шур. — М., 1997. — С. 284–315.
6. Выготский Л.С. Мышление и речь / Л.С. Выготский. — Изд. 5-е, испр. — М. : Лабиринт, 1999. — 352 с.
7. Желанова В.В. Смыслогенез майбутнього вчителя початкових класів у технології контекстного навчання / В.В. Желанова // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. — 2015. — № 1 (290). — С. 59–67.
8. Желанова В.В. Смысловые аспекты профессиональной компетентности майбутнього педагога / В.В. Желанова // Проблеми освіти : наук-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. — Київ, 2015. — Вип. 85. — С. 85–89.
9. Зинченко В.П. Опыт анимации метафор смысла / В.П. Зинченко // Вопр. психологии. — 2006. — № 6. — С. 59–63.
10. Карпов А.В. Рефлексивная детерминация деятельности и личности / А.В. Карпов. — М. : РАО, 2012. — 476 с.
11. Колесникова И.Е. Механизм смыслогенеза личности в онтогенезе: морфогенетический и онтологический контекст : монография / И.Е. Колесникова ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. — К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. — 205 с.
12. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. — М. : Политиздат, 1977. — 304 с.
13. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д.А. Леонтьев. — М. : Смысл, 2003. — 487 с.
14. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. — М. : Междунар. гуманит. фонд «Знание», 1996. — 308 с.
15. Пронина Е.Е. Психология журналистского творчества : учеб. пособие / Е.Е. Пронина. — М. : Книж. Дом «Университет», 2006. — 365 с.
16. Сенин И.Г. Опросник терминальных ценностей : руководство / И.Г. Сенин. — Ярославль : Содружество, 1991. — 19 с.
17. Rokeach V. The Nature of Human Values / V. Rokeach. — N. Y., 1973.

Паламарчук Л.Б.

ПОЛІКУЛЬТУРНИСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В АКМЕОЛОГІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

У статті розкриваються напрямки професійної підготовки майбутнього педагога в акмеологічному середовищі університету. Педагогічна підготовка майбутніх вчителів має стати основою створення ними акме-середовища освітніх закладів, полікультурність якого відіграє важливу роль у формуванні особистості молодого громадянина країни.

Ключові слова: полікультурність, професійна підготовка, особистість, акме-середовище.

В статті розкриваються напрямки професійної підготовки майбутнього педагога в акмеологічному середовищі університету. Педагогічна підготовка майбутніх вчителів повинна стати основою формування акме-середовища освітніх закладів, полікультурність якого відіграє важливу роль у формуванні особистості молодого громадянина країни.

Ключевые слова: поликультурность, профессиональная подготовка, личность, акме-среда.

The article reveals the directions of professional training of a future teacher in the acmeological environment of university. Pedagogical training of future teachers should be the basis for the creation of acme-environment of educational institutions, multiculturalism which plays an important role in personality development of young citizen.

Key words: multiculturalism, professional training, personality, acme-environment.

Проблема професійної підготовки вчителя є важливою у сучасному вітчизняному освітньому середовищі. Як засвідчує наш багаторічний науковий та педагогічний досвід, акмеологічний підхід до навчання майбутнього педагога значно удосконалює

ЗМІСТ

Передмова	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНА АКМЕОЛОГІЯ	5
Огнев'юк В.О. ІНВЕСТИЦІЇ У ЛЮДСЬКИЙ АКМЕ-КАПІТАЛ — ШЛЯХ УКРАЇНИ ДО ПРОЦВІТАННЯ	5
Сисоєва С.О. АКМЕ-ПЕДАГОГІКА: ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ	19
Бондарева О.Є., Єременко О.В. АКМЕОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ТРЕНІНГІВ З ЛІДЕРСТВА-СЛУЖІННЯ В АСПЕКТІ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ	32
Вознюк О.В. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ БАЗИС АКМЕОЛОГІЇ: ПОСТНЕКЛАСИЧНИЙ КОНТЕКСТ	43
Д. Кателова CREATIVITY DEVELOPMENT MODELS AND STANDARTS.	84
Фруктова Я.С. ЖУРНАЛІСТИКА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ: ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ АКМЕ-ОСОБИСТОСТІ.	111

РОЗДІЛ ІІ. ПСИХОЛОГІЧНА АКМЕОЛОГІЯ

Голобородько Е.П. РОЗВИТОК ПОЗИТИВНОГО МИСЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ: ЧИННИКИ І ТЕХНОЛОГІЇ	136
Луцьов В.Є., Норчук Ю.В. ПСИХОЛОГІЯ ЗАВЧАСНОЇ СТІЙКОСТІ В КОНТЕКСТІ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ЯК АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСОБИСТОСТІ	143
Сіткар В.І. СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ТА СУСПІЛЬСТВА КРИЗЬ ПРИЗМУ ДИТЯЧОЇ СУБКУЛЬТУРИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ	163
Чорна І.М. АКМЕОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ СТРУКТУРИ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ В УКРАЇНІ	181
Чернуха Н.М., Бровко К.А. АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИНАХ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ВИЩОЇ ШКОЛИ	201
Антонов В.М. ПРИКЛАДНА ТА ПРОФЕСІЙНА АКМЕОЛОГІЯ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ І УДОСКОНАЛЕННЯ	220
Антонов В.М. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В АКМЕОЛОГІЇ	247
Антонов В.М., Антонова-Рафі Ю.В. АКМЕ-ГЕНДЕРОЛОГІЯ: ІННОВАЦІЙНО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ	259

РОЗДІЛ III. ПЕДАГОГІЧНА АКМЕОЛОГІЯ 277

Саух П.Ю.

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС: ВІД РОЗБАЛАНСОВАНOSTI ДО ЦІЛІСНОСТІ НА ОСНОВІ АКМЕОЛОГІЧНОГО АЛГОРИТМУ 277

Дубасенюк О.А., Кузьміна Н.В.

ФАКТОРНІ АКМЕ-МОДЕЛІ ПРОДУКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ШКІЛ 289

✓ **Хоружа Л.Л.**

ПОТЕНЦІАЛ ПЕДАГОГІКИ У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ І ВДОСКОНАЛЕННІ ВЧИТЕЛЯ 341

Сидорчук Н.Г.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЯК АКМЕОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА 359

✓ **Мельниченко О.В.**

ГЕНДЕРНА ПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ АКМЕ-ОСОБИСТОСТІ 377

Мартиненко С.М.

ДІАГНОСТУВАННЯ АКМЕОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ 396

Чумак Л.В.

ПЕДАГОГІКА, АНДРАГОГІКА, Х'ЮТАГОГІКА ЯК АКМЕОЛОГІЧНІ ЩАБЛІ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ОСВІТЯН 417

Полєвікова О.Б.

МЕТОДОЛОГІЯ СЛОВОЦЕНТРИЗМУ ЯК ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДО МОВНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ 437

Полєвіков І.О.

ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ВИХОВАННЯ В МУЗИЧНІЙ ШКОЛІ 456

Архипова С.П.

ОСВІТА ЯК ЧИННИК АДАПТАЦІЇ, СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА САМОВИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО НЕЗАХИЩЕНИХ КАТЕГОРІЙ ДОРΟΣЛИХ У ЗМІНЮВАНОМУ СЕРЕДОВИЩІ 475

РОЗДІЛ IV. ПРОФЕСІЙНА АКМЕОЛОГІЯ 497

Терентьєва Н.О.

РОЗВИТОК УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ТА АКМЕОЛОГІЧНИЙ НАПРЯМИ 497

Поясок Т.Б., Беспарточна О.І.

ЗАГАЛЬНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ НА ЗАСАДАХ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ 521

Соколова І.В.

АКМЕОЛОГІЧНІ ДОМІНАНТИ НОВИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ОСВІТИ 545

✓ **Желанова В.В.**

СМИСЛОВА СФЕРА МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА У КОНТЕКСТІ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ 564

✓ **Паламарчук Л.Б.**

ПОЛІКУЛЬТУРНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В АКМЕОЛОГІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ 583

Кучерук О.А.

ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ЗАСАДАХ АКМЕОЛОГІЇ 606

Караман С.О., Караман О.В.

АКМЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ 628

Дерека Т.Г.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ АКМЕОЛОГІЧНО СПРЯМОВАНОЇ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ 639

Цехмістер Я.В., Лисенко О.Ю.

АКМЕОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ЛІКАРІВ В УКРАЇНІ 664

Рибалко Л.С., Куценко Т.В.
ПРОФЕСІЙНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ УЧИТЕЛІВ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ
(АКМЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)..... 684

Tomasz Kuk
DIAGNOZA ZARZĄDZANIA JAKOŚCIĄ
PROCESU DYDAKTYCZNEGO
I PROPOZYCJE ZMIAN W CELU LEPSZEGO
PRZYGOTOWANIA STUDENTÓW DO WEJŚCIA
A NA RYNEK PRACY Z WYKORZYSTANIEM
PODEJŚCIA COACHINGOWEGO 716

Дроздова І.П.
СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ
НЕФІЛОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ
У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ
ЙОГО ПРОФЕСІЙНОГО МЕНТАЛІТЕТУ 726

РОЗДІЛ V. АКМЕОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ..... 749

Гладкова В.М., Пожарський С.Д.
АКМЕСИНЕРГЕТИЧНІ ЗАСАДИ
ДО ВИВЧЕННЯ ТА ПРОЕКТУВАННЯ
ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ 749

Галус О.М.
ПЕДАГОГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ МОТИВАЦІЄЮ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО НАВЧАННЯ У ВНЗ:
АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД 772

Гладкова В.М.
ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕНЕДЖЕРІВ
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ. 790

Дуткевич Т.В.
КОНФЛІКТОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ
ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ. 816

Анненкова І.П.
МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ВНЗ
(АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД)..... 837

Москаленко А.М.
АКМЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ УПРАВЛІНЦІВ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ..... 856

Гладкова В.М., Гладков Е.В.
АКМЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КОРПОРАТИВНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ
КАР'ЄРОЮ У КОМЕРЦІЙНОМУ СЕКТОРІ..... 877

Відомості про авторів..... 898

Наукове видання

СУЧАСНІ АКМЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ

За зміст поданих матеріалів відповідають автори.

Видання підготовлене до друку в НМЦ видавничої діяльності
Київського університету імені Бориса Грінченка

Завідувач НМЦ видавничої діяльності *М.М. Прядко*
Відповідальна за випуск *А.М. Даниленко*
Над виданням працювали *Н.І. Гетьман, О.А. Марюхненко,*
Л.В. Потравка, Л.Ю. Столітня, Т.В. Нестерова, О.Д. Ткаченко

Поліграфічна група: *А.А. Богодельна, Д.Я. Ярошенко,*
О.О. Ярошенко, Г.О. Бочарник, В.В. Василенко

Підписано до друку 21.10.2016 р., Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 57,0. Обл.-вид. арк. 59,95. Наклад 100 пр. Зам. № 133
Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи Серія ДК № 4013 від 17.03.2011 р.

Виготовлено ТОВ «Фірма «ІНКОС»
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи Серія ДК № 2006 від 04.11.2004 р.

Попередження! Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена на будь-яких носіях, розміщена в мережі Інтернет без письмового дозволу Київського університету імені Бориса Грінченка й авторів. Порушення закону призводить до адміністративної, кримінальної відповідальності.

СУЧАСНІ АКМЕОЛОГІЧНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ
ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ

За адресою видавця: Київський університет імені Бориса Грінченка

Видання підготувало до друку в НМІІ видавничу діяльність
Київський університет імені Бориса Грінченка

Замовник НМІІ видавничої діяльності А.М. Фруктова
Відповідальна за випуск А.М. Фруктова
Над авторами працювали: Н.І. Гетьман, О.А. Макушова,
Л.В. Попризова, Л.Ю. Сисоєва, Т.В. Хисторова, І.Д. Теремова

Підготувала до друку: А.А. Бондариш, Л.В. Франківська

С91 Сучасні акмеологічні дослідження: теоретико-методологічні та прикладні аспекти : моногр. / редкол.: В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва, Я.С. Фруктова. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — 912 с. ISBN 978-617-658-019-5

Видання є спільним освітньо-науковим проектом Київського університету імені Бориса Грінченка та Української академії акмеології.

У монографії представлено авторські погляди сучасних науковців щодо акмеології як сфери наукової діяльності, розв'язання задач, пов'язаних з науковим розкриттям феноменології акме, подальшою розробкою теоретико-методологічних засад акмеології, визначенням її статусу в системі людинознавчих наук, вивченням загальних і окремих закономірностей досягнення акме, а також задач, що орієнтовані на розробку акмеологічних моделей професіоналізму для різних видів суспільно-корисної діяльності (педагогічної, медичної, військової тощо), акмеологічних технологій прогресивного розвитку як особистості, так і спільнот людей.

УДК 37.013.42:37.091.12

ББК 74.00

<http://acmeology.org.ua/>

ISBN 978-617-658-019-5

9 786176 580195 >